

Erwin Schultze (1881)

ALBERTI RITTER
IN COLLEGIO ILFELDENSE REGIO
CON - RECTORIS
EPISTOLICA
ORYCTOGRAPHIA
GOSLARIENSIS

AD
EXCELLENTISSIMUM EXPERIENTISSIMUMQUE
VIRVM
AVGVST. JOHANNEM
H V G O

AVGVSTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE REGIS BRVN-
SVICENSIVM ET LVNEBVRGENSIVM DVCIS ET
ELECTORIS
CONSILIARIVM ET ARCHIATRVM SPECTATIS-
SIMVM
MERITIS ET FAMA CELEBERRIMVM
PATRONVM SVVM OMNI VENERATIONIS
CVLTV PROSEQVENDVM.

HELMSTADII,

LITTERIS BVCHHOLZIANIS, 1733.

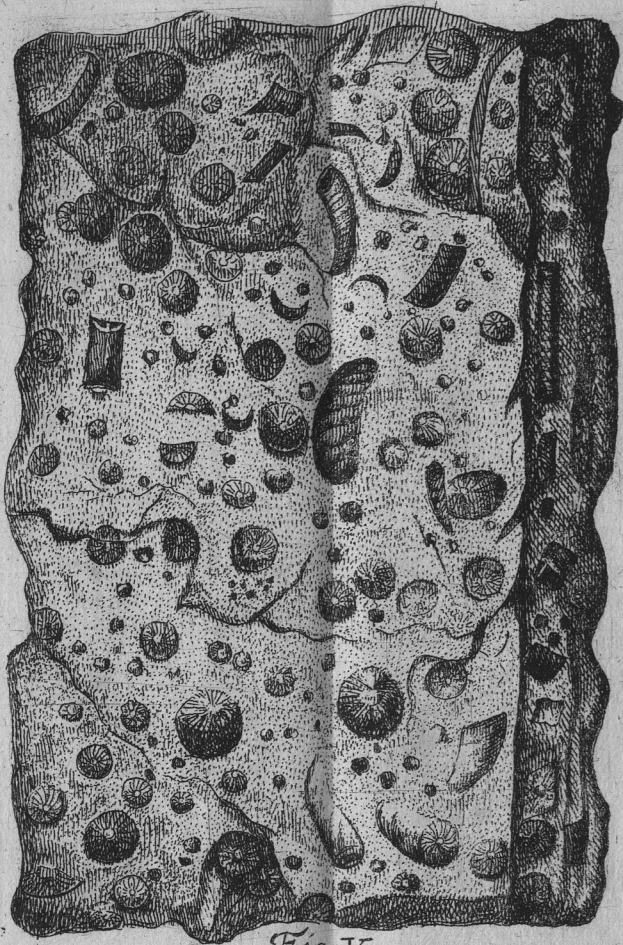

Fig. V.

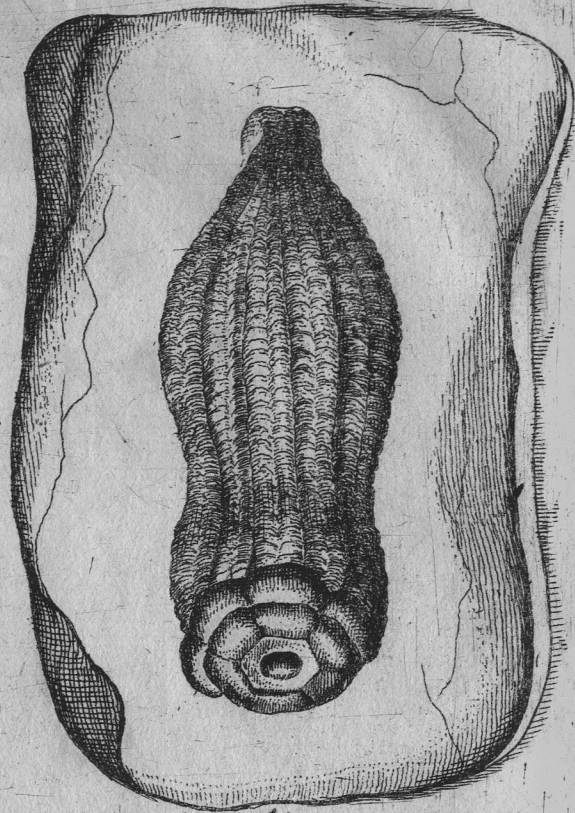

Fig. III.

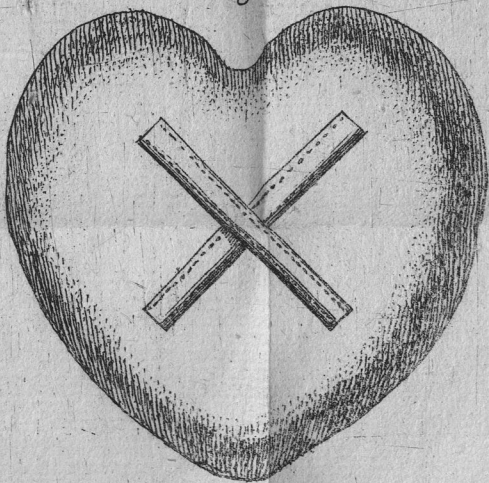

Fig. VII.

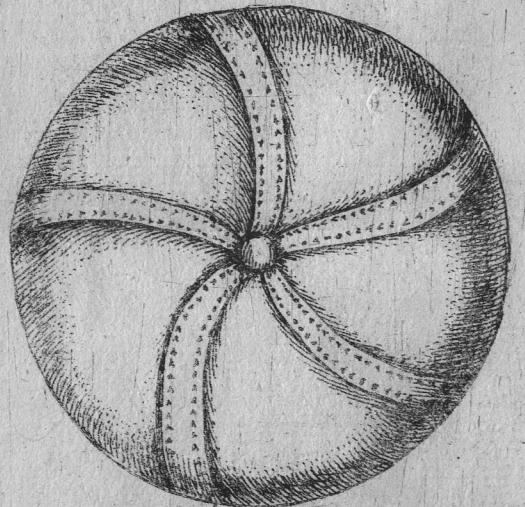

Fig. VI.

Fig. II.

Fig. IIII.

Fig. I.

INDVLGE veniam, *Vir Excellentissime*, quando in praesenti paullo audacius *Te*, qui onerum medicorum mole distractissimus es, hisce interpellare litteris non vereor. *Caussae* enim, quae me ad hoc scribendi officium impellunt, variae, eaeque magnae & iustae sunt. Ne vero in praefamine multis *Tibi* molestus videar verbis, et *Tua* patientia, quam exoro, abutar, id tantum habeto, duabus potissimum ex caussis me hanc epistolam ad *Te* dedisse. Earum prima et legitima est, quando recordor, et recentissima quasi memoria recolo scientiam *Tuam* in arte medica excellentem, prudentiam cautam et sollicitam, vigilantiam indefessam, et non satis praedicandam.

Neque aliorum verbis iam utar, qui ipse sum expertus, et propria experientia edoctus ante duodeviginti annos, qui in ad Hannoueram, sedem Brunsvico-Luneburgicam

gicam Electoralem splendidam, omnibusque, ac iis exquisitissimis bonis refertam, commorarer; et Generosissimi *Liberi Baronis de Bülow*, suppressi saltuum Praefecti, iuventuti generosae praeessem, graui et periculoso occumberem morbo; qua de re gratum animum testificandi caussa hoc monumentum publicum *Tibi* ponendum putavi: altera non minus iusta erit caussa. quum inter omnes constet *Tua* curiositas in colligendis naturae singularibus et mirabilibus adeo praeclara, vt ea non ad animi recreationem solum, sed etiam ad summam rerum naturalium admirationem, penitiorum perspicacitatem, aequiorem et accuratiorum diiudicationem, et ad summi Numinis existentiae indubitatae probationem, certissimam confirmationem *Tibi* prodesse queat: facile credo *Te* cum illustri *Vossio* sentire, inquiente in praefatione *Physiologiae Christianae* de admirandis, quibus homo ducitur ad Deum: *Tria sunt, quibus ad pietatis et prudentiae templum deduci possumus, Naturae scientia, temporum historia, & litterae sacrae.* Quis insuper de veritate illius triti prouerbi dubitare velit: *ubi desinit Philosophus, dicam imprimis Physicus, ibi incipit Theologus.* Verum enim vero diutius his *Te* non detinebo, potius ad rem ipsam me accingam, ob quam calamus arripui, scilicet quum apud animum meum constituerim, *Tecum, Vir Experientissime*, his ipsis communicare litteris *Naturalia, quae ad urbem Goslariam, inque eius vicinia reperiuntur.*

Est autem haec *vrbs* muro septa, et vallo cincta, ad radices montium Hercynicorum Septentrionem versus, ritumque *Gote* / a quo etiam nomen gerit suum, sita Regia olim Villa dicta, nunc libertate imperii vtens, satis
celebrata

celebrata antiquitate, quum illam Henricus I. Auceps cognominatus exstruperit, Henricus II. et III. iure ciuitatis donauerit: et secessu quorundam imperatorum antiquorum, praesertim Henricorum: et *Collegio cathedrali* St. Simonis et Iudae, primum in castello *die Harzburg*/ quondam fama satis celebrato propter idolum, ethnicis Saxonibus summe venerabile Crodonem, a Conrado I. imperatore fundato, ab imperatore vero Henrico III. qui Niger dictus, MXXXX. huc translato: et *caede* crudelissima, facta in templo cathedrali ipsis Pentecostis feriis, cuius ansam prae-buerant Episcopus Hildesien-sis Hezilo, et Abbas Fuldensis Wideradus MLXII. praesente Imperatore Henrico III. dum de principatu acerrime inter se contendebant, quam rem Fabricius et Langenius his commemorant verbis:

ILLE

*Sanguine profuso maduere altaria templi,
Quod iussu factum est, Hezelo inique, tuo.
Si tibi commissae curasses commoda plebis
Praesul, et Hildesiis gloria magna fores.*

HIC

*Tunc fuit occisa gens ingens Goslare visa,
Talis et exempli, quod sanguis ad ostia templi
Effluxit multus, qui postea mansit inultus.
Daemon cantabat, & in aere vociferabat:
Cunctis hoc festum formari caede molestum.*

Et *cereuisia* ex tritico cocta nobiliore, dicta *die Gose*
a supra iam commemorato riuo, nectare metallicorum

Hercynicorum, satis superque prouerbio nota: denique et *fodinis metallicis*. Qui enim non inaudiuerint de monte illo famigeratissimo arboribus quidem et fruticetis plane denudato, abundante praeterea omni metallorum genere, dicto *der Rammeisberg* potius *Rammelsberg* namque hic mons nomen trahit suum ab imperatoris Henrici Aucupis venatore nominatim *Ram* / cuius equus heic alligatus, cum interim ipse insequeretur feram, vti communis fert opinio, pedibus eruerat particulas quasdam argenteo-plumbeas, quo primo felici indicio posthaec fodinae metallica diuites, nostris adhuc temporibus florentes DCCCCCLXXII. anno Christi, alii ponunt annum DCCCCCLXXVIII. sunt detectae, in testimonium scriptorum adfero verba Engelhusii ita carentis:

*Longae syluae srutator, ceruorum concomitator,
Ramme fuit dictus, Rammorum pertulit ictus,
Est mox tantillo Rammesberg dicto ab illo,
Vxor huius Goza, nunc est ex hac aqua Gosa.*

Terra hanc ciuitatem Goslariam descriptam circumiacens abundat naturalibus rebus et lapidibus figuratis varii generis, vti ex sequentibus facillime adparebit, quorum recensio iam sequitur, ac eius particeps sum factus ab amico mihi honoratissimo, integerrimo, naturae amare singulari, ciue eiusdem vrbs curiosissimo, adiectis iis, quae diuersis temporibus, praesens obseruauit et adnotaui; lubet vero secundum mundi plagas nostrum instituere iter curiosum: versus *orientem* ita primus locus erit adeundus, qui vulgo auditur *der Bollercke* / in huius
fodi-

fodinis argillaceis reperiuntur particulae *ligni petrefacti* coloris nigri, multa fragmenta *cornu Ammonis* vndulati, furcati, ramosi, vel arboribus quasi elegantissime depicti, quae vero nihil aliud sunt, quam ipsae articulorum suturae, quae serratae et vndulatae adspiciuntur, cum, et sine spina dorsi; porro vel articuli vel matrices *cornu Ammonis*; adhuc *conchae* minores, *lapis lyncis* nigri et obscuri, vel etiam lucido-puniceicoloris, diuersae longitudinis, quando ad minimum magnitudine similes sunt digito auriculari, tunc plerumque sunt excauati in formam quoque conicam, quae cavitates effarcitur quadam albicante marga; insuper *collimus* vel aetires coloris flauui, oualis vt plurimum formae, modo maioris modo minoris magnitudinis, sic quoque ex hac eadem fodina eruta sunt *fragmenta* quaedam putatae *vrnae* sepulchralis antiquioris diffractae; in huius terrae agris vero *conchae venereae* maiores minoresue, similiter *Ammonis cornua* attamen rariora leguntur.

Secundus locus, qui erit accedendus, nominatur *der Gesincke-Beck* / heic inueniuntur *trochi* argillae inuoluti; vt et fragmenta *cornu Ammonis* striati, ipsa cornua minuta integra; praeterea *belemnites* integri forma quidem diminuta, vix enim semipollicis plurimi longitudinem habent, quorum tenuitas aequae exigua est.

Tertius locus auditur *das Ostfeld* / vbi reperiuntur *tellinitae* vel in matrice, vel extra illam; *conchae venereae* mediocris magnitudinis, elegantiores tamen; item *testae ostrearum* minores.

Versus hanc eandem mundi plagam etiam notari debet *der Huttenstieg* prope fluuium Ockeram, heic enim offen-

offenduntur caesio lapidi durissimo inclusae *conchae anomiae* bivalues laeues; *gryphites* bivalues rugosi; *terebratulae* sinuoso ac lacunoso margine praeditae, laeues et striatae, certe elegantissimae, talco argenteo obductae, quod putes ipsum argentum; ex lapide vero duriore vel caesio vel flavescente eliduntur *lapides fibulares* laeues sine suturis et punctis alias consuetis minoris et mediocris magnitudinis omnino nitidissimi, similiter talco argenteo tecti, quos igitur adspicias quasi filo argenteo obductos; ex fodinis vero argillaccis ad dictam Ockeram saepenumero effodiuntur articuli et parua fragmenta Ammonis cornu.

In monte *des Ralsberg* reperitur *Conchites* qui est lapis calcarius, in cuius superficie adparent turbinatae minores, immo minimi quamplurimi, hoc in eodem monte ex indicato lapide calcario excutiuntur *turbinatae*, *conchae venereae* formissima magna copia; etiam *musculites laeues* et striati rariores quodammodo.

In monte *dem Weinberg* flumini Ockerae proximo sese offerunt oculis nostris *conchae venereae*, *terebratulae* laeues sinuoso margine admodum elegantes.

Ex montis *des Rosenberge* sapis excaeduntur, imbribus quoque et tempestatibus eluuntur *conchae venereae*, *turbinatae*, *compressae conchae bivalues* laeues, et particulae columellarum tortarum ex fascia latiore, distincta dorso acutiore et prominentiore, communiter has columellas adpellant *strombitas*; harum similes quondam reperi in lapidicina Lindensi ad urbem Hannoueram.

In monte *dem Hüttenberg* leguntur *Oolithi* vel *hammites* frequentiores, ouulis maioribus, minoribus, immo minimis praediti.

Meri-

Meridiem versus sita est vallis dicta, das Bärenthal/ qua in primum reperiens *massam* quamdam *lapidis* admodum *friabilis coloris ferrei*, miculis spaticis albis splendentibus intermixti, quae plena est *matricibus concharum striatarum*, et ipsis *elegantibus conchis uniuersibus striatis* elatioribus raro compressis. colore lucido-puniceo gaudentibus, striae sunt vel subtiliores vel grassiores, media vero latior semper ceteris, et versus rostratum verticem ad latus vtrumque quodammodo hiat: dein *lapidem, solarem* nominatum, quo in simul adparent *conchae striatae* superficiales formosae, earumque matrices optime expressae, sed hoc de lapide curiosissimo pluribus agendi occasio infra sese offeret optata.

In hac ipsa mundi plaga exurgit mons der Treppen-
berg nomen sortiens suum a rupe, quae auditur der Treppenstein / sic cognominata, quoniam ad eius summitatem scala ascendimus orbiculata ipsi incisa rupi, quae bello trecennali tutum refugium fuisse creditur latronibus, et adhuc hodie ibi conspicitur cauitas ampla in lapide ad aquam recentem tempore pluuiali recipiendam. In hoc monte indicato colliguntur *conchae laeues* margine sinuoso praeditae omnino formosissimae, interdum quoque *conchae laeues compressae*.

FIG. I.

Versus occidentem situs est pagus praefecturalis Wolfenbuttelensis Saugeshum/ in cuius vicinia ex lapide solidiore eliduntur *ostracitae*, *conchae anomiae* laeues, & *turbinitae* minores gratissimae; reperiuntur quoque *con-*
B chites

FIG. II. *chites* conferti & pleni conchis anomiiis, compressis conchis laeuiibus, etiam rugosis; *conchae anomiae* minutae, quarum nonnullae pellucidae cornu instar; et ex lapide calcario eliduntur duplicatae *conchae striatae* sinuoso margine certe formosissimae.

Ad monasterium territorio Hildesiensi huic vrbi confinio, insitum *Riffenberg* / rectius *Kiechenberg* / haec namque Praepositura St. Augustini MCXVII. a Petro de *Kiechenberg* / qui vltimus suae stirpis fuit, fundata, in agris legere poteris *conchas anomias* laeues, *gryphites terrebratulas*, et *Ammonis cornua* integra.

FIG. III. Versus *Septentrionem* iacet mons, cui nomen inditum det *g. offe Rabenberg* / in hoc offendet *trochos*, diuersae magnitudinis optime signatos, quos pluuia multa in lucem profert; *conchitem* anomiiis laeuiibus non adeo frequentibus, maxime turbinitis minutis praegnantem; in alio lapide vel albicante vel caesio conspiciuntur particulae cornu *Ammonis*, *anomiae* laeues, et rugosae, minus tamen elegantes, etiam, rarissime quamuis, occurrit *encrinus* vulgo det *Siltenstein* a forma nomen gerens, quia exacte lilium, quae nondum se aperuit, imitatur, raro leguntur quoque *conchae venereae* minimae, similiter *conchae anomiae* laeues, *conchae striatae* vniuales superficiei lapidis caesii inhaerentes, vt plurimum deformes, oblongae *conchae rugosae* vniuales vero lapide calcario aut albescente aut albo includuntur.

Huic

Huic conterminus mons praeditus nomine *der fleine Katzenberg*, vbi reperitur rarissime tamen *solen* incuruatus lapidi nigricanti caesio inuolutus, *conchae striatae*, et *conchites*, qui praeparatus, laeuigatus, et politus exactissime similis est marmori Silesio-Masselensi, fama hactenus scriptisque publicis satis celebrato.

His addo coronidis loco *Alabastra* versus meridiem ad ipsas montis *des Rammelsberg* radices reperienda; primum itaque alabastrum erit flauescens, interdum dendritibus nigricantibus, interdum punctulis vel paruis maculis eiusdem coloris, quas axamen apum putes, signatum, alterum loci indicati alabastrum est lucido caesium, ambo gaudent debita duritiae, et admittunt polituram optimam (adhuc tertium alabastrum inuenitur in agris montis St. Petri coloris lucido-caesii variis ductibus et figuris notatum instar marmoris Masselensis supra notati: vti etiam quaedam naturalia singularia, vix vbiuis obuia, commemoro:

I.) Erit *conchinites*, non, vt vulgares solent, suturis aut sulcis, lineisue et punctis ornatus, sed quinquangulo, cuius singulis lateribus insistit triangulum, vel cuius superficies signatur cruce a plebe nominata *ein Alpercreutz/* *ein Truttencreutz/* quales superstitiose inscribuntur ianuis primo mensis Maii die in *der Walperenacht/* ad depellendas sagas et ipsa cacodaemona, si credere fas est; in spatiis intermediis et lateralibus quoque adparent triangula parua et rectilinea, et mixtilinea; repertus in monte *der Rautberg* prope pagum *Langesheim*.

FIG. III.

B 2

II.)

FIG. V.

II.) *Lapis solaris*, der Sonnenstein/ non incongrue sic adpellatus, operae pretium erit, adcuratius hunc describere lapidem, ac nondum ab ullo est factum, quantum ego quidem memini: lapis est arenosus albicans innumeris solibus, ac sol communiter radiosus pingitur, coloris modo lucido punicei, modo flauidi, tam maioribus, quam minoribus, summa arte, summaque cura elegantissime quasi exsculptis, disseminatus; mirandum utique et admodum iucundum naturae ludentis spectaculum nobis praebet, quando nonnumquam duo eiusmodi soles sibi inuicem sunt oppositi ad spatium sensibile et satis amplum, vacuum tamen, in hunc modum, ac si cossi lignum excauant, eorum vero centra cohaerent alba et articulata, uti oculus armatus detegit, columella subtilissima, saepe ad longitudinem fere pollicis, vel semipollicis; caeditur proxime, vel potius eruitur ad diuersorium publicum cognominatum der Auerhahn/ situm in ipsa sylua, et ipsis altissimis montibus Hercyniae, inter vrbes Goslarum et Cellerfeldam, quae vltima vna et nobilissima, primaria scilicet Clausthalia excepta, quae vrbs optima anno Christi MDCCXXV. fatali incendio domos ducentos octoginta et duos amisit, quos inter omnia aedificia publica praeter templa, sed iam nunc magnifice reaedificata, ex septem metallicis oppidis Hercynicis longe lateque notissimis propter fodinas suas inprimis argenti et cupri ditissimas.

FIG. VI.

III.) *Echinites*, communiter a figura, quam repraesentant, lapides fibulares, Kuepfstein dicti, non vulgaris,

ris, sed maioris omnino magnitudinis, quorum vsus et mos iam plane est obsoletus, sulcis et punctulis distinctis exornati constant ex lapide calcario solidiore, incrustati vero sunt caesio selenite tenuissimo: inter hos rarissime quamvis reperitur et *echinites cordatus* propter formam; quam forte violenta compressione acquisiuit, sic cognominatus, nihil enim aliud est, quam echinites compressus, hinc formam et signaturam alias ordinariam perdidit; offenduntur quoque et alii fractura violenta quodammodo monstrosi, aque forma solita recedentes; noster dictus echinites cordatus in medio crucem ordinariam excauatam paruulis ornatam punctulis distincte signatam habet, vix namque et ne vix quidem lineae quintae, quibus bufonites vel echinites eommuniter diuidi solent, vestigia quaedam supersunt; vtrique veniunt ex lapidina Goslariensi calcaria.

Fig. VII.

IV. Tandemque agmen iam claudat *cornu Ammonis*, quod ob raritatem primum merito occupare debuisset locum, ipsa enim *cochlea marina adhuc obductum* est, quae adspicitur cochlea margaritifera laevis, coloris splendentis rubicundi, albidum, flauum, formosissima, cuius cauitas expletur lapide flauo duriore; integrum rarissime occurrit, vnicum adseruo in meo scrinio, cuius diameter est quatuor pollices, autem fragmenta saepius eruuntur ex fodina Goslariensi argillacea, quorum nonnulla admodum sunt conspicua, quale possideo, cuius longitudo fere quinque est pollices, latitudo vero tres pollices: aliud fragmentum talis cornu amenum nobis praestat spectaculum, quia in eius aluo simul videtur inclusus belemnites

B 3

tes

tes seu lapis lyncis coloris nigricantis. Nec dubito fore, vt gratum sit lecturo hasce pagellas, heic a me renouari suauem certe memoriam fragmenti similis cornu, similique cochlea inuestiti, hac modo differentia, vt cornu fuerit praeditum superficie aspera et striata, praeterea concatenata vel vertebrata spina, quod vidi, manibusque tractaui summa cum voluptate ante biennium fere in technophylaceo pluribus naturae singularibus pleno, et omnino instructissimo Excellentissimi *Brückmanni*, Medicinae Doctoris, et Practici Wolffenbüttelensis celeberrimi, monumentis ingenii sui politi et perquam curiosi orbi erudito satis superque noti, Fautoris mei inprimis colendi, Amici iucundissimi, quodque inuentum, cum Sartzthaliae, Praetorio ducali suo ob mirabilem eius structuram, picturas egregias, vasa sinica pretiosa, hortumque amenissimum longe lateque notissimae, puteus foderetur in area communi villae rusticae; quaedam fragmenta tantae fuerunt magnitudinis, vt ex illis haud aegre colligere possimus, eiusmodi cornu integrum in forma rotae aratri se repraesentasse. In hac eadem fodina frequenter occurrunt *Ammonis cornua* furcata laeui dorso sulcato gaudentia, ceterum elegantissima, horum quorundam diameter sex pollices longus; exterior ambitus vt plurimum clauditur, versus centrum autem ambitus plerumque permiscetur, et tunc in massam argillaceam conuexam induratum, immo in lapidem plane conuertuntur, cuius in superficie saepe adparent vel matrices concharum, vel ipsae conchae laeues compressae.

Et

Et haec erunt, *Vir Excellentissime*, quae de rebus naturalibus et lapidibus figuratis Goslariensibus a me expectare poteris; quo iustior et sanctior vero sis iudex dictorum scriptorumue, cuiusuis lapidis indicati et descripti maioris vnum exemplar, minoris ad minimum duo vel plura exemplaria his adiecta vides, quod munusculum lapideum leuidense, vti etiam has ipsas litteras leues benigno vt adspicias oculo rogo, vel potius omnibus precibus oro.

Quod reliquum est, Deum benignissimum supplex veneror, velit *Te* sua gratiose protegere manu, sospitemque ac saluum praestare in certissimum aegrotorum solatium, in summam *Tuarum Caritatum* voluptatem, atque ornamentum, vt iam existis, praesentissimum *Familiae Tuae* honoratissimae. Vale, meque ama, et quamquam nihil in me sit, quod amorem mereatur *Tuum*, ea tamen de caussa dignus sim, qui abs *Te* amer, quod ego in *Te* amando nemini concedo. Scribebam Ilfeldae

d.

A. O. R.

MDCCXXXIII.

